

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK
UNIVERSITETI**

AMALIY FANLAR FAKULTETI

G'ARB TILLARI KAFEDRASI

**XORIJIY TILNI O‘QITISHDA INKLUZIV METODLAR VA
INNOVATSION TADQIQOTLAR MAVZUSIDAGI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA**

(ilmiy maqolalar to‘plami)

Toshkent – 2025

**“Xorijiy tilni o‘qitishda inkluziv metodlar va innovatsion tadqiqotlar”
respublika ilmiy-amaliy konferensiya to‘plami** **2025-yil, 19-aprel**

	Arab tilidan o‘zbek tiliga o‘zlashgan ilmiy atamalarining leksik-sematik hususiyatlari	
55	Artikova Lobar Frazologizmlarda milliy madaniyatning ifodasi (ingliz va o‘zbek tarjimalari misolida)	225
56	Asqarova Shaxnoza Kamolidinovna “Alpomish” dostoni inglizcha tarjimasida zoonimlarning ifodalanishi	228
57	Begmatova Nigina Expression of cultural realities in English and Uzbek in translation	231
58	Bekmuratova Shohsanam Muxtorbekqizi Maqollarda umuminsoniy qadriyatlar va milliy-madaniy xususiyatlarning tarjima muammosi	236
59	Djamalutdinova Barno Ramizitdinovna, Abdumannobova Muslima Sociopragmatic analysis of the transformation of simple sentences into different speech forms	240
60	Karimova Shahlo Abduqodir Domulla faoliyatida ma’rifatparvarlik va millat tarbiyasi masalasi	243
61	Komilova Dildora Poliglotlik va uning jadidlar ijodidagi talqini	248
62	Maksudova Dilshoda Kaxramonovna Madaniy realiyalar orqali ingliz tili leksikasini o‘rgatish: lingvomadaniy yondashuv	251
63	Madaminova Kunduz Alimbayevna Pragmatics in Translation: Balancing Literalism and Communicative Effect	255
64	Mahmudova Umida Maqtash funksional-semantik maydonining sotsiolingvistik xususiyatlari	260
65	Maksudova Dilshoda, Khudoyberdiyeva Shahzodaxon Speech genres and their pragmatic equivalence in the translation process	264
66	Odilova Nozima Nizomiddinova Spellonimlarning madaniy va lingvistik ahamiyati	268
67	Xusamiddinova Malika Mexriddinova Madaniy pragmatik birliklar va ularning adekvat tarjimasi muammolari	272
68	Sattorova Oqila Shabon qizi Muhammad Al-Hattobning “Tarjima va madaniyat arab matnlarida” asarida madaniy yondashuvlarning tarjimashunoslikdagi o‘rni	275
69	Shernazarova Hayotxon Ma’rufjonovna Euphemisms as a reflection of social roles: women’s speech as an example (based on May Alcott’s Little Women)	280
70	Shamuradova Sevar Ilyosovna Fors adabiyotida tasavvufiy motivlar va ularning o‘zbek adabiyoti bilan mushtarak jihatlar	283
71	Shahobova Sitora Baxromovna, Hallieva Gulnoz Iskandarovna Lev Tolstoyning Anna Karenina asaridagi bolalar shaxsiyati	286
72	Fayziyeva Adiba Xusnutdinovna Peculiarities of the concept of homeland in English and Uzbek proverbs	289
73	Fuzaylova Nargiza Abdusamatovna The Scientific and Theoretical Foundations of Researching Translations of Uzbek Novels	292

SPELLONIMLARNING MADANIY VA LINGVISTIK AHAMIYATI

Odilova Nozima Nizomiddinovna,

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti .

G'arb tillari kafedrası ingliz tili o'qituvchisi

tel.: +998977507710

e-mail: odilovanozimaxonim@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola fantastik asarlardagi spellonimlarning (ertaklardagi sehrli nomlar) rolini tahlil qiladi. Maqolada spellonimlarning ertak diskursidagi ahamiyati, ularning voqealar rivojiga ta'siri, sehr va g'ayritabiiylikni ifodalashdagi roli, shuningdek, qahramonlarning identifikatsiyasi va xarakteri bilan bog'liq o'zgarishlar ko'rib chiqiladi. Maqola, ertaklardagi spellonimlarni o'rganish orqali xalq og'zaki ijodining chuqur ildizlarini va milliy madaniyatni yoritishni maqsad qiladi. Tilshunoslik nuqtayi nazaridan, spellonimlar xalq tilining o'ziga xos jihatlarini va metaforik ifodalash imkoniyatlarini ochib beradi.

Kalit so'zlar: *Tilshunoslik, metaforik, spellonim, fantastik, sehrli nomlar.*

Abstract. This article analyzes the role of spellonyms (magical names) in fantasy works. It discusses the significance of spellonyms in the fairy tale discourse, their impact on the development of the plot, their role in expressing magic and supernatural elements, as well as the changes related to the identification and character of the heroes. The article aims to shed light on the deep roots of folk oral traditions and national culture through the study of spellonyms in fairy tales. From a linguistic perspective, spellonyms reveal the unique features of the folk language and its metaphorical expression possibilities.

Key words: *Linguistics, metaphorical, spellonym, fantastic, magical names.*

Аннотация. Эта статья анализирует роль спеллонимов (волшебных имен) в фантастических произведениях. В ней рассматривается значимость спеллонимов в дискурсе сказок, их влияние на развитие сюжета, роль в выражении магии и сверхъестественных элементов, а также изменения, связанные с идентификацией и характером героев. Статья направлена на

268

"Xorijiy tilni o'qitishda inkluziv metodlar va innovatsion tadqiqotlar"

respublika ilmiy-amaliy konferensiya to'plami

2025-yil. 19-aprel

освещение глубоких корней народных устных традиций и национальной культуры через изучение спеллонимов в сказках. С лингвистической точки зрения, спеллонимы раскрывают уникальные особенности народного языка и возможности его метафорического выражения.

Ключевые слова: *Лингвистика, метафорический, спеллоним, фантастический, магические имена.*

Har bir xalqning folklori, xalq og'zaki ijodi uning madaniy merosining ajralmas qismidir. Ertak va afsonalar insoniyat tafakkurining qadimiy namunalari bo'lib, ular orqali xalqning dunyoqarashi, qadriyatlar va axloqiy tushunchalari aks etadi. Ertaklardagi sehrli personajlar ya'ni spellonimlar muhim semantik ma'noga ega bo'lib, ular nafaqat syujet rivojiga, balki ertakning umumiy ma'nosiga ham ta'sir ko'rsatadi. Spellonimlar – bu ertak va fantastik asarlardagi qahramonlar, sehrli mavjudotlar yoki jodugarlarning nomlari bo'lib, ular ko'pincha g'ayritabiiy kuchlarga ega bo'ladi. Ushbu nomlar xalq ijodiyoti mahsuli bo'lib, ba'zan tarixiy, diniy yoki mifologik obrazlarga asoslangan bo'ladi. Ko'plab spellonimlar xalqning tarixiy va mifologik tasavvurlariga asoslanadi. Masalan, Simurg' nomi, O'rta Sharq va Markaziy Osiyo mifologiyasida uchraydigan qudratli va donishmand qushning nomidir. Bu qush, ko'pincha, qahramonlarga yo'l ko'rsatadigan va ularga ruhiy yoki ma'naviy yordam beradigan obraz sifatida tasvirlanadi. Ertaklarning paydo bo'lish tarixiga nazar solsak, ular dastavval og'zaki bayon etilgan janrlardan bo'lgan. [6, 110]

O'zbek xalq sehrli ertaklarida dev, qanotli ot, ajdarho, jodugar, semurg', pari kabi timsollar uzoq davrlar: turli e'tiqodlar, inson va tabiat munosabatlari hamda olamni anglash jarayonida shakllangan badiiy tafakkur mahsuli sifatida folklor asarlaridan (shu bilan birga, yozma badiiy adabiyot namunalaridan ham) mustahkam o'rin oldi. Bundan tashqari, ertaklarda g'ayritabiiy timsollar zamiridagi mifologik ifoda qahramonning biron predmet bilan bog'liq "jon"i mavjudligi, bir holatdan ikkinchi holatga o'tish –evrilish hodisasi, sehrli uzuk, telpak, jom, gilam, kamon, afsun (duo), tutatqi kabi predmetlar orqali maqsadga erishish bilan bog'liq motivlar

освещение глубоких корней народных устных традиций и национальной культуры через изучение спеллонимов в сказках. С лингвистической точки зрения, спеллонимы раскрывают уникальные особенности народного языка и возможности его метафорического выражения.

Ключевые слова: *Лингвистика, метафорический, спеллоним, фантастический, магические имена.*

Har bir xalqning folklori, halq og'zaki ijodi uning madaniy merosining ajralmas qismidir. Ertak va afsonalar insoniyat tafakkurining qadimiy namunalari bo'lib, ular orqali xalqning dunyoqarashi, qadriyatlar va axloqiy tushunchalari aks etadi. Ertaklardagi sehrli personajlar va'ni spellonimlar muhim semantik ma'noga ega bo'lib, ular nafaqat syujet rivojiga, balki ertakning umumiy ma'nosiga ham ta'sir ko'rsatadi. Spellonimlar – bu ertak va fantastik asarlardagi qahramonlar, sehrli mavjudotlar yoki jodugarlarning nomlari bo'lib, ular ko'pincha g'ayritabiiy kuchlarga ega bo'ladi. Ushbu nomlar xalq ijodiyoti mahsuli bo'lib, ba'zan tarixiy, diniy yoki mifologik obrazlarga asoslangan bo'ladi. Ko'plab spellonimlar xalqning tarixiy va mifologik tasavvurlariga asoslanadi. Masalan, Simurg nomi, O'rta Sharq va Markaziy Osiyo mifologiyasida uchraydigan qudratli va donishmand qushning nomidir. Bu qush, ko'pincha, qahramonlarga yo'l ko'rsatadigan va ularga ruhiy yoki ma'naviy yordam beradigan obraz sifatida tasvirlanadi. Ertaklarning paydo bo'lish tarixiga nazar solsak, ular dastavval og'zaki bayon etilgan janrlardan bo'lgan.[6, 110]

O'zbek xalq sehrli ertaklarida dev, qanotli ot, ajdarho, jodugar, semurg*, pari kabi timsollar uzoq davrlar: turli e'tiqodlar, inson va tabiat munosabatlari hamda olamni anglash jarayonida shakllangan badiiy tafakkur mahsuli sifatida folklor asarlaridan (shu bilan birga, yozma badiiy adabiyot namunalari ham) mustahkam o'rinda. Bundan tashqari, ertaklarda g'ayritabiiy timsollar zamiridagi mifologik ifoda qahramonning biron predmet bilan bog'liq "jon"i mavjudligi, bir holatdan ikkinchi holatga o'tish –evrilish hodisasi, sehrli uzuk, telpak, jom, gilam, kamon, afsun (duo), tutatqi kabi predmetlar orqali maqsadga erishish bilan bog'liq motivlar orqali yorqinroq aks etadi. Folklorshunos olim K.Imomovning ta'kidlaganidek, "Tilsimli ertaklar o'ziga xos poetikasi bilan ajralib turadi. Avvalo, fantastik uydirmalar, rang-barang tasviriy hamda tilsim voqealarisujet chizig'ini bezab turadi. Ayniqsa, tilsim voqealar lo'nda ifodalanagan sujetlarda hayratomuz hodisalarini bunyod etadi... Tilsim vositalari sujetning asosiy bezagi, ertak poetikasining muhim va yaxlit ko'zga tashlanuvchi, ahamiyati zo'r badiiy figuralaridan hisoblanadi". Zamonaviy o'zbek ertaklarida sehrli obrazlar va mifologik tasvirlar keng o'rinda tutadi. Ushbu ertaklar o'zbek xalqining qadimiy an'analari va zamonaviy adabiyotning o'ziga xos yondashuvlarini o'z ichiga oladi. Sehrli obrazlar bu ertaklarda ko'pincha axloqiy saboqlarni taqdim etish, yaxshi va yomonlikni ajratish, yoki insonning ma'naviy o'sishidagi muhim bosqichlarni tasvirlashda ishlatiladi.

"Olmos Botir" ertagidagi sehrli qahramonlar "Yalmog'iz kampir" va "Bulbulig'oyo" va "Uchar devlar"obrazlarlarini oladigan bo'lsak."Kampiring uchta dev bolasi bor ekan.

Ular kelib, atrofini hidlab: – Ona, bu erdan odamzodning isi kelyapti-ya, – debdilar. Kampir: – Shunday-shunday, bolalarim, odamzodning bolasi bizning yurtga bosh urib kelibdi. Sizlar ertaga uni Ko'hi Qofga olib borasizlar, – debdi. Bolalari: – Xo'p, ona, – debdilar. Har qaysisi etti ko'za qatiq bilan etti tandir nonni ebdi. Ertatong qorong'isida Olmos botir bir devning orqasiga minibdi, ikki dev ikki yonida osmonga uchib ketibdi.

Ko'z ochib-yumguncha, Ko'hiqofga etib borishibdi. Kampirning uchta dev bolasi mavjudligi, ularning maxluq, bahaybat va kuchli bo'lishi, qahramonlikka oid sehrli tasavvurlarni ko'rsatadi. Devlar ko'pincha kuch, dahshat yoki xavf-xatarni ramzi hisoblanishadi, lekin bu hikoyada ular o'zlarining ona tomonidan boshqarilayotganliklarini ko'rish mumkin. Ular berilgan vazifani itoatkorlik bilan ado etayotgan mavjudotlar sifatida ko'rsatilgan.

Devlar odamzodning "is"ini sezish orqali ular insonlar yashamaydigan, boshqa bir olamda yashashlarini ko'rsatishadi. Ularning "odamzodning isi"ni sezishi, odamzodning kelishi va uning hayoti devlar uchun qiziqarli, yangi va begona bo'lishi mumkinligini bildiradi. Olmos botir – ertak qahramonidir, "Botir" so'zi kuchli, jasur, "Olmos" – qimmatbaho, kuchli va chidamli bir tosh sifatida, Botirning shaxsiyatiga mos keladi va uning kuchli va mustahkam xarakterini tasvirlaydi.

Ikkiti devning osmonga uchishi – Bu tasvir biror narsaning eng yuqori nuqtasiga erishish yoki boshqa olamga, sirlı joyga erishish, ruhiy va jismoniy ozodlikni ifodalaydi. Osmonga uchish, real hayotdan o'zga olamga chiqish va yuqoriga ko'tarilish g'oyasini ifodalaydi. Bu yerda devlar va Olmos botirning Aosmonga uchishi hikoyaning fantastik ruhini yanada kuchaytiradi. Ko'hiqofga yetib borish – Bu qismni, devlar va Olmos botirning maqsadga yetishishidagi muvaffaqiyat deb talqin qilish mumkin. Ko'hi Qofga yetib borish, biror olamni zabt etish yoki maqsadga erishishning maqsadga yo'naltirilgan bir nuqtasi sifatida qabul qilinadi. Devlar va Yalmog'iz kampir ko'p ertaklarda salbiy qahramon sifatida namoyon bo'lishadi, lekin bu ertakda ular Olmos botirga maqsadiga erishish yo'lida yordam berishadi. [2, 190]

Zamonaviy O'zbek halq ertaklaridan biri Momir va Somir ertagidagi "Devlar oilasi" spellonlarnidir. "Devlar Somirni makonlariga olib borib, o'z tillariga o'rgatib, o'z emishlaridan edirib, tarbiya qila boshlabdilar. Somir o'n uch yoshga kiribdi, bilaklari kuchga to'libdi. Somir tog'lar orasida sang'ib. yurishdan zerikib, g'orlardan, o'rmonlardan bir necha yuz ayiq tutib kelibdi. Oldin o'z kuchini sinamoq uchun qirq ayiqning bo'yniga ajdar yolidan qilingan arqonni bog'lab, uning uchini ushlab turib, ayiqlarni hayday boshlabdi.

Ayiqlar oldinga yurgach, Somir bir zarb bilan ularni orqaga tortibdi. Ayiqlarning kallasi uzilib erga tushibdi." Bu parchani tahlil qiladigan bo'lsak, Somir o'z kuchini sinamoq uchun qirq ayiqning bo'yniga ajdar yolidan qilingan arqonni bog'lab, uning uchini ushlab turib, ayiqlarni hayday boshlabdi." Bu yerda, Somirning jasorati va kuchini sinab ko'rishiga e'tibor qaratiladi. O'zi uchun qiyin bo'lishi mumkin bo'lgan bir ishni bajarishga qaror qiladi, lekin u buni osonlik bilan amalga oshiradi. Ayiqlarning kallasi uzilib erga tushibdi."

Bu tasvir juda ta'sirli va kuchli. Bu yerda kuch va shiddatning muhimligini ko'rsatuvchi amaliy bir misol keltiriladi. Somirning jismoniy kuchi o'zining jismoniy qudratini va yuksak darajadagi mahoratini tasvirlaydi.

Ajdar yolidan qilingan arqonni bog'lab" iborasi o'zida ma'naviy va simbolik ma'nolarni aks ettiradi. Bu element kuchli kuchga ega bo'lgan bir narsa yoki holatni ifodalash uchun ishlatilgan bo'lishi mumkin. Ajdar tasviri, kuch va shiddatning timsoli sifatida ko'rsatilgan. Ajdar yolidan qilingan arqon" iborasi, sehrli va mistik elementni o'zida mujassam etadi. Ajdar, ko'plab qadimiy mifologiyalar va afsonalarda kuch, sehr va ma'naviyatni timsoli sifatida ko'rsatilgan. Ajdar, ayniqsa, kuchli, xavfli va sirli mavjudot sifatida ifodalanadi.

Arqonning ajdar yolidan qilinganligi, uning oddiy bir arqon emasligini, balki sehrli kuchga ega ekanligini ko'rsatadi. "Ayiqlarning kallasi uzilib erga tushibdi" tasvirida real va fantastik elementlarning uyg'unlashuvi mavjud. Ayiqlar, oddiy hayvonlar bo'lishi mumkin, lekin Somirning ularni bir zarb bilan orqaga tortishi va ularning boshini uzib erga tushishi, realdan ko'ra ko'proq sehrli yoki mistik bir kuchi anglatadi. Bu sehrli qudratning jismoniy shaklda ko'rsatilgan namunasidir.

Ertakdagi spellonimlar ya'ni devlar bahaybat bo'lishlariga qaramasdan asosiy qahramon Somirning aqliy va jismoniy kuchi oldida ojiz ekanliklari tasvirlanadi. Ayiqlar, oddiy hayvonlar sifatida qaralmasligi kerak, ular bu yerda qahramonning kuchini sinash uchun ishlatiladigan mistik to'siqlar sifatida namoyon bo'ladi. Somirning bu ayiq bilan bo'lgan jangida, u oddiy hayvonlarni o'zidan kuchliroq va sehrli bir vosita sifatida ishlatadi, shu bilan birga, ular haqiqiy hayotdan ko'ra ko'proq ramziy ma'no kasb etadi. [2, 203]

Xulosa:Maqola, fantastik asarlardagi spellonimlarning (sehrli nomlar) madaniy va lingvistik ahamiyatini keng qamrovli tahlil qiladi. Ertaklardagi spellonimlar nafaqat voqealar rivojini shakllantiruvchi muhim elementlar bo'lib, balki ular xalq og'zaki ijodining noyob jihatlarini va milliy madaniyatni aks ettiradi. Sehrli nomlar voqealarning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi, qahramonlarning xarakterini va identifikatsiyasini o'zgartiradi, hamda sehr va g'ayritabiiylikni ifodalashda alohida rol o'ynaydi. Tilshunoslik nuqtayi nazaridan, spellonimlar xalq tilining boyligini, uning metaforik va semantik imkoniyatlarini ochib beradi. Maqolada yoritilgan bu aspektlar, o'zbek xalq ertaklarining til va madaniyat bilan bog'liq chuqur ildizlarini, shuningdek, ularning tarixiy va madaniy merosini yanada yaxshi tushunishga yordam beradi. Demak, spellonimlarning tahlili nafaqat lingvistik, balki madaniy ahamiyatga ega bo'lib, xalq ijodining betakror xususiyatlarini aks ettiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Mirzayev T., Turdimov Sh., Jo'rayev M., Eshonqulov J., Tilavov A. O'zbek folklori. – Toshkent: MALIK PRINT CO, 2021. – B. 153.
2. Sehrli ertaklar / O'zbek xalq ertaklari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2009. – B. 90-91.
3. Losev A.F. Filosofiya. Mifologiya. Kultura. – M.: Izdaremeetbo politicheskoy literatury, 1991. – B. 134.
4. Jo'raev M., Rasulova Z. Mif, marosim va ertak. – Toshkent: MUMTOZSO'Z, 2014. – B. 194.